

Л.М. Трубнікова, канд. мистецтвознав., проф.
*Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого*

ВКЛАД М. ЄЩЕНКО В МУЗИЧНУ КУЛЬТУРУ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Ім'я відомої української піаністки, лауреата міжнародного конкурсу ім. Б.Сметани, кандидата мистецтвознавства, професора Харківського державного інституту мистецтв ім. І.П. Котляревського, кавалера ордена Трудового Червоного Прапора, володарки Почесного золотого знака Німецької Демократичної Республіки, медалі “За доблесну працю”, медалі материнства, звань Почесного члена Міжнародного Генделевського товариства, Почесного члена Харківського клубу славнозвісних земляків – все більш привертає увагу дослідників. Масштаб особистості чудової харків'янки (1923 – 2000 рр.) в кожній паралелі її життєдіяльності величезний, а резонанс з часом все більш поширюється. З роками її постать стає ближчою та зрозумілішою, водночас все дальшою та загадковішою, все простішою та величнішою.

Небагато зустрічається людей, яких потрібно було б так сильно любити та берегти, як Марію Єщенко. Це зараз ми розуміємо, що вона дійсно ЛЕГЕНДА, як колись про неї сказав чудовий музикант, талановитий віолончеліст Г.Б. Авер'янов – на той час ректор інституту мистецтв, де майже 50 років працювала Марія Олександрівна (1946-1992). Це тільки зараз ми можемо “ахнути”, уявивши планку її здібностей, якщо такий всесвітньо відомий музикант, лауреат Сталінської премії, Заслужений діяч мистецтв, професор Московської консерваторії С.Є. Фейнберг запросив її в свій аспірантський клас (1947-1949), і став не тільки Вчителем на все життя, а й подарував свою дружбу видатній піаністці та високообдарованому музиканту з України, так він характеризував Марійку. Це тільки зараз ми можемо осягнути велич її подвигу – отримання піаністкою з провінції лауреатського звання у престижному міжна-родному конкурсі у Празі (1951), що водночас зробило її представницею міжнародного музичного Олімпу. В.

Сечкін, Г. Аксельрод, Н. Штаркман, С. Нейгауз, В. Горностаєва, І. Безродний – плеяда великих піаністів, вихованців Московської консерваторії, в контексті афішних програм, в яких ми зустрічаємо ім'я Марії Єщенко як учасниці концертів з виконанням творів – скарбниці музичного світового мистецтва. Імена диригентів, з якими пощастило піаністці виступати в престижних концертних залах саме завдяки її таланту: К. Еліазберг, А. Янсонс, Н. Рахлін, І. Шпілер, І. Гусман, Е. Дущенко, В. Дударова, А. Стасевич. Коментарі, як кажуть, зайві, бо то були найкращі диригенти.

Одна із перших подій в науковому житті України того часу в галузі проблеми виконавства – дисертація на тему “Етюдів Шопена та деякі питання їх інтерпретації” з виконанням у відкритому концерті 24 етюдів Шопена в залі Московської консерваторії (1955). Мабуть, саме з цього масштабного задуму народилися майбутні славетні концерти великих циклів: 32 сонати Л. ван Бетховена, 5 концертів для клавіру з оркестром І.С. Баха, 24 прелюдії Д. Шостаковича, блискавичне виконання яких підняло планку майстерності М.О. Єщенко на вищій ранг піаністів союзного та міжнародного рівнів. До 70 концертів на рік, з яких 2-4 сольних з різними програмами (твори композиторів епохи бароко, класиків, романтиків, сучасних російських та українських, особливо багато прем'єр творів харківських композиторів) по всіх містах України, Чехословаччини, Грузії, Вірменії, у Ленінграді, Москві, деякі з яких ввійшли в золотий фонд записів українського радіо та телебачення.

Завжди поряд з виконавством та наукою була величезна педагогічна праця. 70 випускників класу М.О. Єщенко плідно працюють майже на всіх континентах, репрезентуючи сучасну вітчизняну методику фортепіанного виконавства. Серед них чудові музиканти – лауреати міжнародних та національних конкурсів, орденоносці М. Грінченко – переможець Міжреспубліканського конкурсу ім. Хейно Еллера; І. Наймарк – лауреат Республіканського конкурсу ім. М. Лисенка; Ю. Уриньова – лауреат Республіканського конкурсу; Н. Пушина – дипломат Міжнародного фестивалю в Італії; Л. Тесленко – заслужений діяч культури України; Д. Маганадзе – кавалер ордена Честі Грузії.

Все це паралельно з 18 роками успішного завідування кафедрою спеціального фортеп'яно в улюбленому ВНЗ. Саме тоді

почався процес стрімкого підняття авторитету та престижу фортеп'янной школи Харкова – згадує у своїх спогадах про Марію Олександрівну Єщенко всесвітньо відомий піаніст, наш земляк, професор вищої школи музики та театру Ганновера (Німеччина), професор Московської консерваторії народний артист Росії, народний артист України В. Крайнів.

Особлива тема у житті Марії Олександрівни – її велика громадська діяльність. Заняття спортом, захоплення літературою, вивчення іноземних мов, вона своєю працездатністю нібито стверджувала: в добі більш ніж 24 год.

Нарешті, головне: родина, діти. Їх п'ятеро, і саме для них Марія Олександрівна створила дивовижний світ, наповнений любов'ю, розумінням і красою. На питання: “Коли вона все встигла зробити?”, – відповідала сміючись: “Дуже просто: народилася перша дочка, я поїхала на конкурс в Прагу, виконалось три тижні сину – була з ним у Москві на консультаціях з дисертації, шість тижнів було третій дочці – у мене концерт у Москві з Н. Рахліним, четверта дочка народилася в ювілей Шопена, а до дня народження п'ятої я підготувала усі сонати Бетховена”.

Людська повість, яку пише Час про Марію Єщенко, переповернена захопленням, любов'ю, безмежною повагою до цієї дивовижної жінки. Походженням з сім'ї музичних подвижників, Марійка ніби-то сконцентрувала у собі культурний потенціал всієї родини. Її бабуся – Олександра Євгеніївна Ястремська – випускниця Московської консерваторії по класу фортеп'яно професора П.А. Пабста, – мала дворянські корені, які, зрозуміло, замовчувалися. Мати – Марія Василівна закінчила Харківське імператорське музичне училище з атестатом першого ступеня у О.І. Горовиця, чудового музиканта, музичного критика, рідного дядька Володимира Горовиця – геніального піаніста ХХ ст. Батько Олександр Миколайович – вихованець Харківської консерваторії, де вчився вокалу у професорів Ф. Бугамелі та П.В. Голубева, співав у Харківській опері та був солістом Червоноармійського ансамблю пісні та танцю. І всі вони зробили свій внесок у розвиток української музичної культури, зокрема Харкова та Слобожанщини.

Мистецтво М.О. Єщенко – яскрава сторінка славнозвісної історії вітчизняного фортеп'янного виконавства другої половини ХХ

ст., що вже сьогодні стало надбанням світової музичної культури. Блискуче обдарована природою (абсолютний слух, дивовижна музична пам'ять, чудовий піаністичний апарат), вона була “працеголіком”, цілеспрямованою сильною натурою, виключно збіраною і щедро енергопостачальною. Її гра і зараз нагадує нам тезу О.Лосєва: “Музика складається не із звуків, а із елементів духу”.

Особлива атмосфера взаєморозуміння та гармонії зі слухачами на концертах Марії Олександрівни виникала, мабуть, завдяки проникності її виконавського мистецтва, доброті, особливій духовності, моральній чистоті виконавиці. Здавалося, що вона чула та носила у собі якийсь звуковий ідеал виконуваного музичного твору, а весь шлях вивчення був рухом до нього. Піаністка була дуже красива на естраді: сувора, стримана, велична – це завжди викликало в концертній залі захоплення, яесь замилювання. Зрозуміло, що особистість виконавиці виявлялася у грі, викриваючи до оголення її душу. Тому слухачі та музичні критики завжди помічали духовну зосередженість, зібраність, зовнішнє відображення концентрації уваги, істинне натхнення й обов'язково почуття власної гідності. По згадках сучасника: “Хочу доказати Вам про враження, які отримав від Вашою гри, Маріє Олександрівно. Особливості Вашого виконання я підмітив не тільки звукові. Виразність та експресія містяться ще в тому, це підтвердять й інші музиканти, що гру м'язів обличчя, коли вклоняєтесь до клавіш чи підій-маєте свій погляд, зі всіх зусиль стримуючи сльози, я спостерігав тільки на обличчі С.В. Рахманінова, коли він був за роялем!...” Її зачарованість мистецтвом завжди передавалася слухачам, бо все, що виконувалося, мало фірмову відмітку від її доброзичливого душевного дарування: завжди співстраждати та співчувати. Вона мала дивний хист наповнювати світ своїх близьких, родини, співпрацівників, студентів та світ свого мистецтва атмосферою краси, благородства, шляхетності (що, мабуть, йшло з її ретельно прихованих дворянських коренів), доброчесності, цнотливості – якостей, які щедро дарувала нам Марія Олександрівна, і які стали особливо в дефіциті тепер.

Яскравий представник української інтелігенції Марія Олександрівна Єщенко саме з того унікального прошарку людей з високим освітнім цензом, які займаються інтелектуальною працею професійно, мають розумову порядність і володіють інтелектуальною

свободою, для яких поняття “інтелігентність” – категорія моральна, а совісливість та людяність – риси обличчя. Саме такі люди розуміють, яка велика відповідальність їх мистецтва. Наша скромна героїня – представниця національної еліти України, її національне надбання. Вона український класик. Нібито про неї Г.Г. Нейгауз сказав: “... поняття “класик” фактично означає, що цей художник..., незалежно від того, коли він жив, репрезентує певну невмирущу цінність, що він вічний сучасник”.

Може, завдяки мистецтву цієї дивовижної жінки вдалося “... завоевать любовь пространства, услышать будущего зов...” (Б. Пастернак), та порозумітися зі слухачами XXI ст.